

Максєва О.М.
старший викладач,
Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ НЕПОВНОЛІТНІХ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Після проголошення незалежності Україна обрала шлях модернізації соціально-економічних і правових відносин. Успіх у цій справі може забезпечити вдосконалення законодавства і державного управління, прийняття кожним громадянином правових інновацій, високий рівень правової культури усіх громадян і, насамперед, молодого покоління.

Дослідження проблем формування правової культури та правової свідомості неповнолітніх в українському суспільстві доби незалежності є актуальною проблемою, адже проблеми правопорушень серед неповнолітніх у різні часи були предметом дослідження багатьох вчених, зокрема: Р.М. Абізова, Г.А. Авансєва, О.Б. Андрєєвої, М.М. Бабасєва, О.М. Бандурки, В.В. Голіни, В.В. Головченка, Л.М. Давиденка, І.М. Даньшина, Г.М. Мільковського, В.М. Трубникова, В.І. Шакуна.

Складна соціально-економічна ситуація в незалежній Україні, збільшення кількості безробітних, зневажливе ставлення батьків до виховання дітей, втрата моральних цінностей суспільством, недоліки в організації шкільного виховання - усе це призводить до збільшення кількості дітей і підлітків, поведінка яких не відповідає моральним і правовим нормам. За статистикою, кожна п'ята дитина заради отримання грошей вчиняє крадіжку та реалізовує крадене. Як свідчать дослідження, збільшується кількість учнів, які не вчать і не працюють, що призводить до поширення злочинності серед неповнолітніх.

Підлітковий період - один із найважливіх періодів розвитку особистості, який характеризується потребою у звільненні з-під контролю і опіки дорослих, протестом проти встановлених правил і порядків, спрямованістю до незалежності, самостійності і утвердженні себе як особистості. У цьому віці у 7 разів збільшується кількість негативних вчинків, і у 40 разів зростає кількість невмотивованих вчинків. Найкриміногеннішим віковим періодом є 16-17 років, підлітками вчиняється до 62 % злочинів від загальної кількості [1, с. 49].

Правовий нігілізм, низька правова культура, недотримання й порушення законів - ці категорії є домінуючими серед значної кількості неповнолітніх. Однією зі складових формування правової культури є правовиховна та профілактична робота щодо попередження бездіяльності, правопорушень, злочинності та інших негативних явищ серед дітей.

Проблема адекватної реакції держави й суспільства на ситуацію з правопорушеннями серед дітей та молоді особливо гостро постала в роки незалежності. Нині не припиняються спроби запровадити гуманістичну систему роботи з дітьми, що здійснюють протиправну поведінку. Щороку засуджуються до різних строків

ув'язнення понад 20 тисяч підлітків. На жаль, сучасна вітчизняна каральна система не здатна змінити правосвідомість дитини. Отже, вона потребує істотних реформ і змін. Кілька останніх років широке коло вітчизняних фахівців вивчає питання щодо можливості та доцільності запровадження у нашої державі таких інститутів, як відновне правосуддя і ювенальна юстиція. На сьогодні українські правники дійшли спільного висновку про необхідність запровадження зазначених інститутів у судову систему України, але різні позиції та підходи до здійснення правосуддя щодо неповнолітніх зумовили суперечки про те, якими саме вони мають бути.

Це зумовлює потребу пошуку нових способів попередження, вжиття додаткових заходів з боку державних органів і громадськості, які б сприяли поступовому скороченню злочинних проявів у середовищі неповнолітніх. Позитивним зрушенням, на нашу думку, є хоч і повільна, але доволі стійка трансформація системи правосуддя від превалювання каральної моделі правосуддя до реституційної та реінтеграційної моделей. На відміну від загальної, ювенальна юстиція має охоплювати систему соціальних послуг на допомогу дитині. На думку вітчизняних науковців, це має бути система державних і муніципальних, судових, правоохоронних органів, освітніх і виховних установ, правозахисних і громадських організацій, що на основі права та медико-соціальних і психолого-педагогічних методик здійснюють попередження правопорушень дітей та проти дітей, правосуддя щодо дітей, захист їхніх прав, свобод та інтересів, а також ресоціалізацію дітей [2, с. 40].

З метою формування правової культури неповнолітніх важливо залучити не лише юристів і медиків, а й педагогів. Дуже важливе значення у правовому вихованні має особа вчителя, оскільки лише вчитель є ключовою ланкою зв'язку між правом і підлітками, що формує правову свідомість та правову поведінку підлітків. Ускладнена ресоціалізація породжує підвладний потяг до того, щоб знову "еїсти", тобто потрапити до звичайного "простого" світу, в якому для життя досить електорних рефлексів" [3, с. 19]. Колонія не готує осіб, які відбули покарання, до нормального життя на волі. Коли підліток залишає виховно-трудову установу, він не може знайти себе в цьому світі, тому знову хоче повернутися туди, де відчував себе в безпеці. Формування правосвідомості, правомірної поведінки і правової культури слід розглядати не як послідовні етапи правовиховної роботи, а в органічній єдності і взаємозалежності.

Література

1. Європейські правила щодо неповнолітніх правопорушників, які підлягають застосуванню санкцій чи заходів // Відновне правосуддя в Україні. - 2009. - № 3-4. - С. 48-62.
2. Смєльєнова І.І. Роль відновного правосуддя в концепції ювенальної юстиції // Вісник Верховного Суду України. - 2005. - № 4. - С. 40-43.
3. Фіцула М.М. Правове виховання учнів: Методичний посібник. - К.: ІЗМІ, 1997. - 148 с.